

HARRY MULISCH

LITERATUUR NA/OVER DE TWEEDE
WERELDOORLOG

Adriana: referaat

DE TWEEDE WERLEDOORLOG IN DE NL. LIT.

- De 2WO – vrijwel de hele tweede helft van de 20. eeuw aanwezig in de NL. lit. (thematisch: niet de gevechten, wel de bezetting)
- ☆ **literatuur over de oorlog**
(concentratiekampen, de holocaust) → problematiek van **etsthetiek versus ethiek:**

- het onuitsprekelijke moet uitgesproken worden

“Nach Auschwitz ein Gedicht zu schreiben ist barbarisch“ (Adorno)

- er ontstaat een onmogelijke relatie tussen de ethische en esthetische normen

- kan men bij een dermate verbijsterende inhoud ethische normen (kritiek) aanpassen?

DE TWEEDE WERLEDOORLOG IN DE NL. LIT.

- ☆ **literatuur over de oorlog**

a) getuigenisliteratuur, egodocumenten (dagboeken, memoires, kronieken).

De **ethiek** heeft hier de bovenhand

- Anne Frank: *Het Achterhuis* (1946)

b) (rond 1950) ontnuchterende visie op de oorlog, boeken waarin de oorlog als achtergrond fungeert waartegen een algemeen menselijk drama zich profileert (het **ethische** gaat weer op in het **esthetische**)

- W.F. Hermans: *De donkere kamer van Damokles* (1958)

- H. Mulisch: *Het stenen bruidsbed* (1959)

DE TWEEDE WERLEDOORLOG IN DE NL. LIT.

□ ☆ literatuur over de oorlog

c) (jaren 80) mildere, meer genuanceerde interpretatie van de geschiedenis

H. Mulisch: *De aanslag* (1982)

d) De laatste fase in de omgang met de oorlog en holocaust: “schaamteloos” omgang met de oorlogservaringen

“De boeken die de afgelopen vijftig jaar over die periode zijn geschreven” hebben nu zoveel beelden en ideeën (...) opgeleverd, dat we in het rijk van cliché zijn beland. Ik bedoel: het literaire land waarin we zo langzamerhand wel weten hoe de ss-er, de verzetsman, de jod en de dadenloze burger eruit zien. Ja, ook als het gaat om twijfel en verraad en lafheid en onoprechte heldenmoed. Hoe goed de ‘oorlogsboeken’ van de grote Mulisch, Reve en Hermans ook zijn, nu moeten ze niet meer geschreven worden. Het vervelende is dat dat nog steeds gebeurt.” (Möring 1996, 179)

HARRY MULISCH EN 2WO

“Ik heb mijn bestaan te danken aan de Eerste Wereldoorlog, ik b en de Tweede Wereldoorlog.”

□ Bij Mulisch:

a) de oorlog als aanleiding om zijn visie op de werkelijkheid, tijd en geschiedenis, schuld en onschuld, goed en kwaad uit te drukken

b)(jaren 60) afstap van de fictie ten voordele van reportages en documentaires

➤ *De zaak 40/61 (1962)*

- over het proces-Eichmann in Jeruzalem in 1961 dat Mulisch in opdracht van *Elseviers Wekblad* bijwoonde

“De mens is geen gegevenheid maar mogelijkheid – tot alles.... Eichmann als de kleinste mens... En hij kon zo klein zijn omdat de techniek zo groot was: de spoorwegen, de administratie, de gskamers, de krematoria.”

- alleen de creatieve mens, de bijna goddelijke schrijver, kan weerwerk bieden aan de dreigende ondergang van de mensheid (Ook in *Ontdekking van de hemel*, 1992)

DE AANSLAG (1982)

- Een van de best verkochte boeken uit de Nl. lit. Na de oorlog
- Vraag van schuld en verantwoordelijkheid → objectieve schuld bestaat niet, alles hangt van een persoonlijke standpunt af...
- Door iedere episode uitdrukkelijk te situeren tegen de achtergrond van politieke gebeurtenissen in Nl. en in de wereld (Korea, de Russische inval in Hongarije, vredesdemonstraties in Nl.) → de thematiek wordt verruimd tot oorlog in het algemeen